COSTANTIN STAMATI: A "NOTEWORTHY" PREDECESOR OF ROMANIAN FANTASTIC PROSE

Mihaela Gabriela Păun

PhD Student, University of Bucharest

Abstract: The study Constantin Stamati: An " eminent " predecessor of Fantastic Romanian Prose is an application of literature field . Thesis in which direction it is argued: C. Stamati is an enlightened mind that breathes new life into Romanian lyrical style, in imitation of writers tight while retaining a great deal of originality of his writings. He is among the first writers who predicts the value of Romanian folklore and exploit it in a fabulous epic.C. Stamati inserted in his fantastic elements, the macabre type, a "painter Sint învălmăşelii and colors of humor" as distinguished literary critic G. Călinescu comparable of Eminescu. His work universe is populated with heroes, fairies, Tricolici, angels and demons, and epic passages abound with beautiful descriptions. He recovered ahead of Eminescu, Dacian myth, flight and journey to other spheres, the futility of life lived without love and happiness as dream (at Eminescu appears as a dream world!).

Keywords: macabre vision, fantastic literature, folklore cult, fabulous epic

1. Introducere:

Considerat de unii critici „un poet minor", Costache Stamati nu este menţionat în „Istoria critică a literaturii române" de N. Manolescu (2008) (nici un rând!). El este menţionat în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent" de G. Călinescu (1941) şi în „Dicţioarul literaturii române de la origini până la 1900" (Ed. Academiei RSR, 1979), care vor fi sursa conturării portretului de scriitor. Despre acesta, în lucrarea amintită, G. Călinescu preciza:"În realitate el este eminent, mai mare în privinţa limbii decât Bolintineanu, în câteva puncte comparabil doar cu Eminescu". (G. Călinescu, 1941, col. 1, p. 229). Şi tot el îi remarcă direcţia „viziunii de obiceiu macabre în care se arată un pictor cu simţul învălmăşelii şi al umorului de colori" (G. Călinescu, 1941, col. 1, p. 229). În ceea ce priveşte anul şi locul naşterii poetului, acestea nu se pot preciza cu exactitate: Conform *Dicţionarului* menţionat, se precizează: 1786 Huşi sau Iaşi – 12. IX. 1869, Ocniţa – Hotin. (Dicţionar..., 1979, col. a II-a, p. 804). Şi tot din această sursă, aflăm că în anul 1812, tatăl poetului, Toma, s-a stabilit cu familia la Chişinău. Costache este al 3-lea copil al familiei, deţine numereoase funcţii administrative la Iaşi şi în Basarabia, iar în 1826 primeşte grad de cavaler al ordinului „Sf. Ana". De asemenea, Stamati este bun cuboscător al limbilor: greacă, germană, rusă şi franceză; prieten cu poetul rus Puskin, cu Savinin prin care l-a cunoscut pe poetul Jukovski; cu Alexandru Hîjdeu (fiind şi rudă), Asachi, Dimaki, C. Conachi şi M. Kogălniceanu. Pentru că scrie şi traduce din clasici şi romantici, poetul aduce un suflu nou în literatura vremii sale. Publică poezii în „Albina românească" (1830-1834), „Dacia literară" (1840), „Almanah pentru români" (1853), „Foiletonul Zimbrului" (1855). Prima ediţie a operei sale, „Povestea povestelor" apare în 1843, la Iaşi în „Cantora foaiei săteşti"; „Musa românească, I", ediţie îngrijită de Theodor Codrescu

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

la Iaşi, Tipografia „Buciumul român" în 1868; o altă ediţie apare la Iaşi, Tipografia „Şaraga" 1896; alta este ediţia îngrijită de Ion şi Rodica Rotaru cu o introducere de Ion Rotaru, Bucureeşti, Editura pentru Literatură în 1967, ediţie din care v-om cita în cadrul cercetării noastre, care priveşte inserarea elementelor de fantastic în opera poetului.

În ceea ce priveşte originalitatea poetului putem afirma că povestirea îi oferă cadrul de a creiona „tablouri fantastice, întunecate cu un aer de vechime şi legendă" (Dicţionar..., 1979, col. I, p. 804). De asemenea în „Genul vechi al românilor şi românii de astăzi" este evocat *mitul dacic,* valorificat ulterior de Asachi şi Mihai Eminescu. Apoi, prin câteva articole pune în evidenţă „sensul pariotic al literaturii", şi face parte din categoria primilor scriitori care intuiesc valoarea valorificării culte a folclorului.

Criticul Mircea Anghelescu în „Poarta neagră: scriitorii și închisoarea" subliniază sensibiliatea lui Stamati de a surprinde „chiar dacă într-o limbă butuconoasă" suferinţa omului privat de libertate prin asocierean cu un fluture captiv (M. Anghelescu, 2013). De asemenea, criticul Mihai Zamfir îi recunoaşte meritul poetului basarabean de a aduce în literatura română, prin traduceri „o stare de spirit" (M. Zamfir, 2011). Beatrice Camelia Arbore consideră în „Shakespeare în oglinda timpului" că Dragoş" prin „apariţiile lui Vronţa şi ale duhurilor rele....păstrează elemente ale macabrului macbethian" (B. C. Arbore, 2016).

2. Eposul folclorico - fabulos:

Referitor la asimilarea folclorului autohton şi a dimensiunii sale fantastice, putem menţiona „Povestea povestelor" care vizează întemeierea Moldovei prin călătoria lui Bogdan de-aş găsi ursita. Aici, originalitatea poetului este vizibilă în „amănuntul pitoresc sau burlesc, ineditul unor imagini, de viziune terifiantă, descripţia teratologică, dar şi umorul de esenţă populară, asimilarea unor procedee ale poeziei şi basmului popular, folosirea fondului folcloric de credinţe şi superstiţii, limbajul naoş, savuros, căruia îi sunt asociate unele neologisme" (Dicţionarul..., 1979, col. I, p. 805). De la începutul textului se mărturiseşte genul şi scopul scrierii: „ne înflăcărară fantezia de fabuloase tradiţii" când „încep dar fantastica me baladă" (Stamati, 1967, p. 22, 24).

Din punctul nostru de vedere, al prezenţei fantasticului, identificăm în opera lui Costache Stamati:

a) *Personaje de tip fantastic*:

- *Vronţa, strigoiul-vampir*: „ Şi tricolici negru fiorosul Vronţa/ .....privea slut cu ochii/ (...). În ochii săi aprigi, sîngeroşi sălbaici/ Se vede durere, pisma şi urgia, / Şi clăbucii negri cclocotea în baftă-i, / Căci afurisitul încă nu perisă" (Dragoş, p. 28). (...)/ „Fioros păşeşte, şi supt a lui talpe/ Pîrîind ciolane şi-a morţilor scafe,/ Căci viptul lui Vronţa era tot de leşuri/ De români, furate de prin ţinterimuri". (Dragoş, p. 31). „...fantoma lui Vronţa păgînul/ A lui cătătură, ca cometul noaptea,/ Platoşa pe dînsul, paloşul şi coiful/ Erau învăscute de mucegai verde, iar pletele, barba sta ţeapăn ca stuhul" (...) „...răsuflînd văpaie/ El îşi încordează vinele pe braţe,/ El îşi mişcă muşchii pe robustul spate;/ Spumegînd îi gata să rupă cu colţii../ ....un picior .../ Gros chiar cît o bîrnă..." (Dragoş, p. 32).
- *Zâna, protectoarea Moldovei*: „Ale ei veşminte, mai alb decât crinul/ Colanul pe coapse-i ardea ca rubinul/ În ochii săi veseli lucea bunătatea/ Precum saltă dulce steaua dimineţii" (Dragoş, p. 29).
- *Zmeii:* „... zmeii .... zbieră cu ţipăt bătînd cu aripa;/ Zbîrnîiesc cu solzii, colăcesc coada,/ Şi cu a lor gheară vor să-l spîrcuiască." (Dragoş, p. 31).
- *Împărăteasa Ursitelor* în „Eroul Ciubăr-Vodă": „...o zînă.../ Ce purta pe al său cap/ coroană de mare preţ,/ Şi pe trup un vesmânt alb, Fiind văpsite pe el/ Ursitele omeneşti;/ Unele cu cap de drac/ Şi în mîna lor ţiind/ Ciciorbe, bice de foc/ Pentru barbaţii mişei,

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

/ Altele coarne de cerb/ Pentru fruntea celor tîmpi,/ Alte ursite era/ Cu chipul frumos şi blînd/ Ca îngerii mîngîioşi/ Barbaţilor norociţi..../ (Însă de-aceste figuri/ Prea puţine se vedea)/ Iar cele multe era/ Cu capul înhobotat,/ De nu se putea afla/ Ce chip şi caracter au.../ Deci acea zînă ţinea/ În dreapta corn de belşug/ Plin de roduri şi de flori,/ Iar în stînga smoc de şărpi." (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 78).

- *„Stahia" ce păzea trecerea peste „un rîu lat şi ţărmuros":* „O stahie, urieş/ Înzăuată prea ciudat/ Pe cap avea ca un coif/ O scoică cît un căuş,/ Şi trupul său îmbracat/ Întru o pele de zmău,/ A căruia solzi lucea/ Ca cînd era de argint/ Iar în mînă învîrtea/ Un paloş mare cu zimţi/ Ca cînd era herezeu; ...Călare pe lup turbat" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 87).
- *Baba-Zînă, Chipul satanei sau Muma Pădurii în folclorul românesc:* „A ei pele pe obraz/ Chiar ca punga s-au zbîrcit/ Cînd cu baierul o strîngi;/ Şi aşa s-au flecuit/ Ca un mîrşav seftian,/ Iar din părul cel frumos/ Cîteva viţe de floci/ Alb-galbene se zărea,/ Sub o tichie de şam/ Nişte ochi ca doi cărbuni/ Ca a mîţii strălucea;/ Iar baba cu nasul ei/ Mai îi astupa de tot/ Gura, din care ieşea/ Un singur colţ ascuţit;/ Şi trupul ce era gol/ Cu picioare şi cu mîini/ Chiar ca broasca semăna,/ La piele şi la boia,/ Mai avînd şi din apoi/ O codiţă ca de ţap." (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 94).
- *Genia, care ocroteşte nemul românesc:* „Foarte frumoasă la stat,/ Cu dulce şi galiş chip,/ Şi purtînd pe trupul său/ Un vestmînt vînăt cu roş,/ Pe piept cruce de brilant,/ Şi preste umăr un arc/ Şi cucură cu săgeţi,/ Iar din fruntea sa ieşea/ Chiar ca o limbă de foc;/ Şi răpede ea fugind, Lungul ei păr rămînea/ Înapoi în urma sa;" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 96).
- *Demonul- bătrîn:* „...iată, văzu/ Ca o arătare izbucnind din luncă./ Lîngă el şezu/ Un bătrîn cu barba ţepoasă, ciudată/ Cu ochii scînteieţi,/ Grebănos de spate, avînd căngi şi coadă,/ Coarne şi un băţ./ Şi scrîşnind, rîdică la păgînul straşnic/ Al său băţ ciotos". (Păgînul cu fiicele sale, p. 198).
- *Ziditorul lumii:* „Şi atunci alt tunet mereu se-ntartară/ Despre răsărit./ Şi şioi de fulger noaptea despicară/ Pîn'la asfinţit./ Pe cer o văpaie de foc se lăţiră,/ Firea tremură/ Şi osia lumei de groază trăsniră,/ Morţii suspină.../ Satana simţeşte păşind Ziditorul,/ Şi-n iad s-u ascuns.../ Iar de peste nouri drept judecătorul/ Tunînd au răspuns" (Păgînul cu fiicele sale, p. 218).
- *Îngerul vestitor, apărător:* „ Şi s-au arătat/ Un strălucit înger fecioarelor blînde, Cu chip minunat./ A lui cătătură dulce mîngîioasă/ Chinul alina,/ Iar pe-alui veşminte şi faţă formoasă/ Raze lumina; (..) Iar îngerul stând/ Pe tată şi fice, ci erau culcate,/ Mantia zvîrlind" (Păgînul cu fiicele sale, pp. 215, 217).
- *Demonul întunericului, satana:*"Iar cumplitul vifor nour grămădeşte.../ Deci au scaparat,/ Şi, iată, Satana din iad izbucneşte/ cu foc îmbrăcat./ În părul lui şerpii se-ncolotocează,/ Şuieră spumînd,/ În ochii lui pizma vrăjmaşă săltează/ În mîni aducînd/ Un lanţ de vapaie, cu gînd ca să lege/ Pe omul greşit..../ Dar văzînd pe înger, el nu poate merge,/ Stă încremenit" (Păgînul cu fiicele sale, p. 217).

b) *Evenimente de tip fantastic*:

- *Călătoria lui Dragoş în căutarea Dochiei, şi împlinirea sorţii lui*.
- *Călătoria lui Bogdan (Făt-Frumos) din „Eroul Ciubăr-Vodă" pentru aş găsi ursita.*
- *Urcarea lui Dragoş pe munte şi cucerirea cetăţii stranii*.
- *Coborârea lui Dragoş în tărîmul morţii, prespectiva Iadului:* „Ajunge ca vîntul în cîmp de nisipuri"/.../ A cărui margini cu marea se-ncheagă./ Iar vîntul nu mişcă acele năsipuri/ Şi văzduh fierbinte usucă gîtlejul;/ Nu-i de leac verdeaţă, nu-i de izvor stiglă,/ Ce firea îi moartă ca şi ţintirimul./ Nu-i măcar nici urmă de vreo vietate/ În cîmpul acela pustiu şi sălbatic...." (Dragoş, p. 30).

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

- *Înfruntarea lui Dragoş cu puterile întunericului: Zmeii, şi cu Vronţa.*
- *Devorarea Dochiei de către Vronţa.*
- *Reînvierea şi întruparea frumoasei Dochii din sîngele fiarei ucise:* „Pîraie de sînge fierbite se varsă/ Pă năsipul galben şi se face baltă,/ Şi din baltă abur se suie în aer,/ Şi-n abur se-ncheagă frumoasa Dochie". (p. 33).
- *Distrugerea răului (Vronţa) de către Dragoş şi dispariţia de pe faţa pămîntului a manifestărilor acestuia.*
- *Urcarea lui Bogdan pe munte şi pătrunderea în Rai: „*Deci cît mai sus se urca, / Felurimi de flori găsea/ Picurînd pe a lor frunzi/ Lacrimi chiar ca de brilant,/ A răcoroaselor zori,/(...)/ Alămîi şi portocali,/ Cedri, dafini, chiparoşi/ Cu a lor poame cu gust/ Pe Bogdan ademenea,/ Printre care mai creştea/ Roze, crini şi iasomii;/ Ş-apoi toate la un loc/ Mirosind îl ameţea./ Iar cînd mai ascult el/ Păsările ciripind,/ Mai de tot se buimăcea;/ Încît întru adevăr/ Acest munte minunat/ Era demn de lacaş/ Ursitelor omineşti." (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 76 -77).
- *Lupta dintre întuneric şi lumină, biruinţa luminii:* „Au văyut în văi adînci/ Ridicîndu-să încet./ Neguri chiar ca norii groşi (...)/ Ca nişte valuri de pînzi; Apoi l-au împresurat/ O pîclă ca un noian,/ Încât Bogdan socotea/ Că nourii l-au răpit/ Dar soarele răpezi/ O rază chiar ca un sul,/ Şi spărgînd nourii groşi,/ Răzbătu încetişor/ (...)/ Şi-n sfîrşit, împrăştiind/ Nourii întunecaţi,/ Au ieşit biruitor". (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 77).
- *Intervenţia îngerului păzitor al „creştinului Bogdan".*
- *Genia descoperă lui Bogdan viitorul:* „... Bogdane să ştii/ Că ai să fi domn faimos,/ Căci tu ai să biruieşti,/ Şi pe alţi vrăjmaşi cumpliţi,/ Şi că din prăsila ta,/ Vor ieşi mulţi domni viteji,/ Moldovei ocrotitori/ Şi românilor părinţi/ Dar viaţa soiului tău/ Cu vreme părăginind,/ În Moldova vor domni/ Mulţi grecomani limonjii..." (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 103).
- *Apariţia şi intervenţia diavolului („Benga,/ Zînul tău") la chemarea ţigăncii:* „Şi în aer clocotind,/ Au trăsnit şi au ieşit/ Un diavol slut din el,/ Însă prea puţin mai slut/ Decît ţiganca era" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 114);
- *Călătoria lui Bogdan spre soare,lună şi vânt (crivăţ) în căutarea dragei lui:* „Pe soare au întrebat/ ..../ La miezul nopţii au fost/....au înrebat/ Pe lună de nu ştia/ ....Dar să întrebe au zis/ Pe vîntul ce au suflat" " (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 117).
- *Revenire la viaţă a ursitei lui Bogdan:* „... văzu/ A Ilenei sale trup/ Zăcând cu faâa în sus,/ Şi pe pieptul ei şezând/ Porumbul, sufletul său,/ Deci Bogdan, plîngând amar/.../ Se ruga lui Dumnezeu/ Să i-o dăruiască iar;/ Şi făcându-i multe cruci/ Trupul ce zăcea mort, Porumbul se prefăcu/ Într-un abur luminos,/ Şi în trupul mort intrând,/ Fecioara s-au şi trezit ca din somnul cel mai greu" (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 117).
- *Amăgirea demonului de a pune stăpînire pe sufletul omului:* „Eu pot să-ţi dau orice cinste, şi mult bine,/ Şi aur cât vrei,/ Şi voi sta cu pieptul însumi pentru tine/ ...../ iar tu să-mi dai mie/ Al tău sufleţel" (Păgînul cu fiicele sale, p. 199).
- *Pierderea sufletului prin zapisul scris cu sânge:* „Nemaiprelungind;/ Şi cruntîndu-şi mîna cu sînge, îşi scrie/ Zapisul cerşut" (Păgînul cu fiicele sale, p. 200).
- *Renegocierea cu demonul şi semnarea unui pact nou: cedarea dreptului patern asupra sufletelor celor 12 copile:* „Tu să-mi dai sufletele a fiicelor tale/ Să te las cîtva.../ ...Sunt a tale! Pe ine mă lasă,/ ...Şi apoi trezeşte bietele fecioare.../ Zapisul s-au scris...." (Păgînul cu fiicele sale, pp. 205-206).
- *Disputa verbală dintre înger şi satana pentru sufletul omului*
- *Intervenţia Ziditorului şi judecata omului care a păcătuit şi s-a pocăit.*

c) *Sentimente care induc fantasticul*: frica, teroarea, spaima, groaza: „Fiora cu moarte pe tot mutitorul" (Dragoş, p. 31); „Bogdan, mai încremenit/..../Se uita uimit la el !!!" (Eroul

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

Ciubăr-Vodă, p. 75). „Iar el cremeneşte de acel năprasnic/ Demon fioros (...) Da'cine eşti? Strigă Păgînul cu frică/ Stînd înţepenit". (Păgînul cu fiicele sale, p. 198). „Cutremur şi trăsnet groaznic se făcură,/ Firea suspinînd (...) Însă pe fecioare frica le cuprinse" (Păgînul cu fiicele sale, pp. 205, 215). „Pe acele locuri triste, părăsite,/ Nime nu umbla,/ Păr' şi păsărele, făr' să se mai uite,/ Cu frică zbura." (Păgînul cu fiicele sale, p. 222).

d) *Fenomene ale naturii cu potenţial fantastic şi cu inducţii fantastice: ploaia care izoleaza, furtuna, norii grei*: „Furtună grozavă....vine vîjiind în aer" (Dragoş, p. 25); „De ploaie şi vifor nu-i adăpostire" (Dragoş, p. 25). „Furtună s-arată şi ploaia sporeşte"; „Şi în întuneric fulgerul clipeşte/ Sala luminează cu focuri ciudate" (Dragoş, pp. 26, 27); „Trezindu-să spărieţi" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 84).

e) *Momente ale zilei*: Noaptea are încărcătură fantastică: „...noaptea-ntunecoasă,/.....Pe-a cerului boltă negreaşă adîncă" (Păgînul cu fiicele sale, p. 197).

f) *Cimitirul din „Eroul Ciubăr*-Vodă" este un loc cu potenţial fantastic.

g) *Somnul ca simulacru al morţii*: „...l –au cuprins somn dulce; (...)/ Pe scutar cu capul el adînc adoarme/ ... A soarelui rază..../ Aprind răsăritul; şi Dragoş tot dorme/ Soarele se urcă p-acerului boltă/ (...) Şi eroul Dragoş tot greu încă doarme./ (...) ... luna mîngîioasă, / Răsărind se uită...../ Iar eroul Dragoş tot greu încă doarme/ .... Sosi miezul nopţii,/ Se trezi eroul din al său somn tare." (Dragoş, p. 27).

h) *Ezitarea, apariţia îndoielii*: „Iar Dragoş se miră de cele ce vede,/ Neputând a crede ochilor săi însuşi" (Dragoş, p. 28); „Deci Dragoş se miră de ceea ce vede,/ Nu ştie: aievea, sau nălucă este" (Dragoş, p. 33).

i) *Relaţie de tip fantastic creată în altă situaţie de tip fantastică (visul):* Planul narativ al *fabulei eroice* (încadrare în gen realizată de autor), „Eroul Ciubăr-Vodă" şi toate personajele (pozitive sau negative) şi peripeţiile eroului sunt „evenimente" defăşurate în vis, după cum reiese din finalul acesteia: „Acolo m-au deşteptat/ Soarele ce răsărea (...)/ Deci atunci am înţăles/ Că şi fantezia mea (...) Şi acest vis minunat ce în sombul meu văzui/ Adunătură au fost" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 119);

j) *Situaţii de tip fantastic:*

- *Dansul macabru al stihiilor iadului*: „Apoi cele stafi de mîni s-apucară,/ Hîrcîind cu urlet, chiuind cu hohot,/ Şi cu bucurie turbată, drăcească/ Conjurînd secriul, ca în iad jucară./ Cu - aş îngăimare trecu ele noaptea,/ Chiuind mai straşnic, de vuia cetatea" (Dragoş, p. 28).
- *Apariţia bruscă a întunericului, precedată de tăcere*: „Deci tăcere mare ca în ţintirimuri/ Ş-adînc întuneric se făcu în sală;" (Dragoş, p. 28).
- *Raza de lumină care alungă întunericul:* „O rumenă rază crăpând bolta sălii, / Gonii cu priinţă noaptea-ntunecată" (Dragoş, p. 28).
- *Apariţia umbrelor albe*: „se arată umbre tot în giulgiuri albe/cu făclii aprinse aducând schelete / cu –a lor mâini uscate o raclă despijă" (Dragoş, p. 28).
- *Despicarea podelei şi ivirea focului din Iad*: „Deci crăpă podeala, şi focu din tartar/ Cu clocot şi buhnet au zbucnit afară" (Dragoş, p. 28).
- *„Pomii rodiţi" îşi oferă roadele şi mustră pa Bogdan, avertizându-l de pericole*: „Ci clatină a lor crengi,/ Şi chiamă a lui stăpîn (Bogdan- nn)/ Măcar să guste din ei" (...)/ Deci copacii mânioşi/ Îl mustra aşa grăind:/ Doar de ulcica au pus/ Cestui mîndru nătărău/ Vreo cotoroanţă rea/...../ Să-l ducă în iad prezent;" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 69).
- *Vulturii, mesageri ai posibilei primejdii*: „Vulturii s-au spăriet/ Şi cîrîind între ei/ Zic: „Flăcău neghob ce eşti,/.../ Că aţi venit pe aice;/ Căci oricine au văzut/ Acest a nostru pustiu/ Stîrvul lui nouă l-au dat;/ (...)/ Pîn' şi noi de ne lăsăm/ Pe locul unde alergi/ Balaurii ne înghit." (Eroul Ciubăr Vodă, p. 70).

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

- *Norul care „întunecă" lumina şi „prigoneşte" aprig pe erou*: „Şi iată un nouraş/ Despre rumănul apus,/ Ca din a soarelui disc,/ au ieşit şi s-au pornit./ Şi mergând se tot mărea,/ Se împrăştia pe cer./ Soarele îngălbinea/ Şi ziua întuneca;/ Deci norul se lăţea/ Şi feţele îşi schimba/ Ca a fumului clobuci,/ Ieşind iarna din ogeag, (...) Îl văpeşte fel de fel,/ Aci ca cînd ar ieşi/ Foc pe gură de cuptior/ Aci mohorît sau roş/ Ca sângele închegat/ Dar cînd norul văzu/ Alergînd Bogdan mereu ....Făr' a se teme de el,/ Atunci faţa şi-au schimbat/ Galben-vînăt s-au făcut..." (Eroul Ciubăr Vodă, pp. 70, 71).
- *Transformarea norului în vifor mînios care-l prigoneşte pe Bogdan:* „Şi înflîndu-se grozav/ Au zbucnit din sînul său/ Un vîrtej de vînt cumplit./ (...)/ Deci vîrtejul mînios/ Ca uliul se repezi/ Şi preste Bogdan căzînd/ ....Cînd pe şa îl răsucea,/ Cînd îl izbea la pămînt,/ Cînd îi arunc în ochi/ Spuză, de mai îl orbea,/ Şi cînd îl înăduşea/ Cu –al său abur înfocat." (Eroul Ciubăr Vodă, p. 72).
- *Transformarea viforului în vîrtej şi continuarea luptei cu Bogdan:* „ Aşadar, viforul rău,/ Văzându-se frînt şi rumpt .../ S-au prefăcut în vîrtej,/ Şi sorbind năsip din câmp/ L-au răsucit pîn' la cer,/ Şi de-acolo vîjîind/ Au vărsat asupra lui/ Năsipul din al său sîn,/ Ca să-l îngroape de viu;" (Eroul Ciubăr Vodă, p. 72).
- *Cavalcada morţilor şi imaginea sa macabră:* „Văzu înaintea sa/ Cavaleri încremeniţi/ Înzăuaţi şi înarmaţi,/ Şi stâd toţi călări pe cai./ Atunci el au înţeles/ Că aceşti nenorociţi/ Au fost pornit ca şi el (...)/ Dar a pustiului domn,/ Viforul neîndurat,/ Îl înghiţisă de vii,/ Vicolindu-i cu arin; (...)/ Şi-n dată ce au atins/ Şiragul de călăreţi, cu toţii s-au povîrnit/ Şi s-au risipit sunând/ În ale lor zale de fer,/ Chiar ca nucile în sac;/ Iar din a lor căpăţîni,/ Curgea pîrău de năsip/ Pe unde fusese ochi,/ Gură, nasuri şi urechi" (Eroul Ciubăr Vodă p. 74-75).
- *Creşterea nefirească, rapidă a „puiului" de zînă:*"Căci zîna creţtea în trup/ cît într-o lună pe zi,/ Pe lună cît într-un an;/ Şi în sfîrşit în doi ani/ Ea era de măritat" (Eroul Ciubăr Vodă, p. 80-81).
- *Tentativa eşuată de a ucide „stahia" sau tricoliciul*: „Şi capul i-au retezat;/ Dar numai cît s-au întors/ Şi capul s-au prins la loc/ Deci el iarăşi au tăiet/ Trupul ei în patru părţi, Şi numai cît s-au întors/ Şi stahia s-au sculat/ Ca cînd nimic n-au păţit"; „Şi cu paloşul lovind/ Pe tricolici după cap,/ L-au şi zburat după trup;/ dar trupul rămasă viu, Şi pe fecioară lăsînd,/ Au început a fugi,/ Iar capul, săltând pe gios,/ Clipea din ochi şi rîdea,/ Clănţăia groaznic din dinţi,/ Apoi....s-au dus iute răstăgol/ După trupul ce fugea" (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 88; 96).
- *Vindecarea miraculoasă a lui Bogdan cu ajutorul geniei:* „Deci genia s-au ivit/ Din al său iezerr adînc,/ Şi dezbrăcînd pe Bogdan/ De armele ce purta,/ Plăgile lui l-au spălat/ Şi le-au vindecat pe loc,/ Ca cînd n-au fost plăguit" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 103).
- *Despicarea stâncii şi a pământului:* „se făcu îndată/ Adînc întuneric şi se pornii clocot, vifor şi furtună, ce zguduie straşnic/ Muntele, cetatea, încît crapă stînca./ Crapă şi pămîntul, s-au ponorît toate,/ Zidurile, başce, urieşul, zmeii,/ În adînci zăpade de nu se văzură,/ Rămîind în munte făr' de fund prăpăstii." (p. 34).
- *Cuvântul rostit:*

- *descântec de apărare şi descântec de manipulare:*"Genia l-au descântat,/ Şi în faţa lui suflând" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 103); „Lăieşiţa aceeară/ Cu –a sale farmece drăceşti,/ Încântase pe boieri,/ Pe hatmani şi pe oşteni,/ Încât unii pribegiră.../ Alţii nebunind de tot,/ Strângea ciolane pe cîmpi,/ Şi alţii se prifăcură/ În lupi, în urşi sau în cerbi" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 106).
- *Invocarea forţelor oculte cu ajutorl unui ritual:* „La miezul nopţii s-au dus/ La ţintirimul din câmp/ Unde era îngropaţi/ Hoţii ce se spânzura/ Sau cei ce se dovedea/ Că sunt strigi sau tricolici,/ Sau vestiţi fermecători,/ Şi acolo aprinzând un mititel focuşor/ Cum lemn ce au fost furat/ Din raclele celor morţi, / Carii când se dezgropa/ Se găsea afurisiţi,/ Şi

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

lepădând de pe ea/ Hainile ce purta,/ Goală au înconjurat/ Ca o furie din iad,/ Focuşorul ce ardea,/ Pe Scaraoski chiemând,/ Şi vorbe diavoleşti/ Bîiguind, din dinţi scrîşnea,/ Din ochi scântei slobozea,/ Flocii pe cap îşi zburlea,/ Încât sămăna a fi/ Diavolul împeliţat." (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 113);

- *Metamorfozele succesive ale „ursitei" lui Bogdan pentru a scăpa de încercările ţigăncii de a o ucide:* zîna- peştişor cu solzi- tei –frunza de tei – fecior: „Căci în el s-au arătat/ De aur un peştişor (...)/ Că acel peşte era/ Zîna ce au fost ucis" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 107); Că din a peştelui solzi/ Unul nu ştiu cum sări/ La fereastra lui Bogdan/ Şi din el curând crescu/ Un tei foarte răsfăţat (...) Că acel tei minunat/ Zîna lui Bogdan era." (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 108-109); „Şi frunza căzînd.../ În flîăcău se prifăcu" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 109).
- *Metamorfoza cîinelui în porumb* (porumbel-nn): „Căci căţelul au sărit,/ Şi l-au înghiţit întreg/ Şi indată au crăpat/ .../ Dar sufletul său/ S-au prefăcut în porumb," (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 113);
- *Descoperirea adevărului despre „lăişiţa rea":* „Deci porumbul s-au şi pus/ Pe umărul lui Bogdan,/ Şi cu glas chiar omenesc/ I-au spus toate ce-au păţit/ Despre lăieşiţa rea,/ Şi câte mai făcu ea/ Cu farmece şi venin/ La curteni şi la boieri" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 115);
- *Metamorfoza „duhlui necurat" în cal şi apoi în creangă de tei:* „M-am aruncat pe acel cal/ Ce l-am găsit priponit/ .../ Şi îndată acel cal/ Ce duh necurat era/ M-au ridicat în văzduh/ (...) Şi călare m-am trezit/ Nu pe calul ce zbura/ Ce pe prăjină de tei" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 110).

k) *Relaţia cu un îndrumător de tip superior:*

-*Zîna* în „Dragoş- Baladă": „un pre uşor nour...../Plutind lin în aer aduce pe dînsul/O zînă plăviţă, patranoa Moldovei" (p. 29).

-*Norocul* în „Eroul Ciubăr-Vodă": „Şi iată că dintre stînci....într-un picior/ Norocul venea spre el/ Răpide ca un vîrtej" (Eroul Ciubăr Vodă, p. 67).

-*Împărăteasa Ursitelor* în „Eroul Ciubăr-Vodă": „...o zînă.../ Ce purta pe al său cap/ coroană de mare preţ,/ Şi pe trup un vesmânt alb" (p. 78).

- *Îngerul Domnului* în „Păgînul cu fiicele sale": „El, stînd sus în aer cu a sa sosire,/ La toţi au vestit/ Că şi păcătosul află mîntuire de s-au pocăit." (Păgînul cu fiicele sale, p. 215).

- *Cel Prea Înalt* în „Păgînul cu fiicele sale": „...şi rugînd fierbinte/ Pe Cel Prea Înalt;" (Păgînul cu fiicele sale, p. 216).

l) *Relaţile lui Dragoş şi Bogdan cu cei doi cai năzdrăvani, comuniunea om-animal.*

m) *Declanşatori sau sâmburi ai fantasticului*:

- *Cântatul cocoşilor:* „Dar cîntînd de trei ori vesttorul zilei,/ Periră în clipă stafiile, racla" (Dragoş, p. 28).
- *Sunetul muzicii, premergător apariţiei angelice, sunetul fermecat:* „Dar în prip-aude încântător fluier; / Muzicești organe răsunară-n aer"; „Iar Dragoş ţipară cu fluierul zînii.../ Şi iată că ymeii cad jos ca butucii!/ Nu mai pot să zboare, nu mai pot să zbiere,/ Zac făr' de simţire, ca două movile."(Dragoş, pp. 28, 31).
- *Fluierul fermecat, „de smarald, scump foarte":* „Iată, îţi dau ţie un încîntat fluier,/ El poate să-nchidă a zmeilor gură." (Dragoş, p. 29).
- *Norul, ca mijloc de transport:* „Un pre uşor nour de aburi cu miros....Plutind lin în aer aduce pe dînsu/ O zînă..."; „Şi se rădicară zeiţa pe nour" (Dragoş, pp. 28-29); „Un nouraş luminos/ Că spre dînsul s-au lăsat/ Pe care o zînă sta" (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 78).
- *Armura fermecată:* „Încît bucăţele i-ar fi tăiat zaua/ Dac-acele zale nu era-ncîntate." (Dragoş, p. 32).
- *Mărul:*

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

- *Izvor al vieţii nepământene*: „Şi ea îţi va da un măr/..../ Şi acel măr despicând,/ Din el pruncă va ieşi/ Ursita, ireasa ta. (...)/ Şi dintr-însul au ieşit/ Pruncă cât un puişor ” (Eroul Ciubăr Vodă, p. 68, 79).
- *Ucigaş, aducător de moarte trupească*: „...ţ-am adus/ Acest măr dintru un pom,/ Din care Eva gustând/ S-au izgonind din Eden (...)/ „Dîndu-i-l ea va gusta,/ Şi îndată va muri”. (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 114);

- *Apa, elementul vital:* „...să alergi/ La izvor sau la pîrău; .... din al tău pumn îndată apă să-i dai./ Căci negrăbind va muri” (Eroul Ciubăr Vodă, p. 68).
- *Cununa zînei, care-i oferă acces la taina întrupării „puiului” de zînă:* „Şi pe capul lui Bogdan/ Cunună de trandafiri/ Aruncă din al ei corn (...) „Iar cununa cea de flori.../ La icoană o au pus” (Eroul Ciubăr Vodă, pp. 79-80).
- *Privirea fermecată care „vrăjeşte”:* „...Bogdan/... o privea buimăcit,/ Coborîndu-l de pe cal/ Ca pe un de paie snop,/ .../ Bogdan nimic n-au răspuns,/ Ci mergea unde vrea ea/ Ca un neghiob fărmăcat” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 90).
- *Brăţara ce amăgea privirea şi deforma realitatea:* „Dar iată că au văzut/ Pe a ei scumpă brăţea/ Un baier cu matostat/ Cu multe scrijilituri/ (...)/ Au desprins acea brăţea,/ .....Mare minune văzu,/ Căci brăţeaua desprinzînd, / A sa zînă pe genunchi/ În babă se prefăcu” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 93-94).
- *Cuţitul descântat şi „şoapta” care vrăjeşte:* „Eu însă voi încînta/ Junghiul care porţi la şold,/ Cu care poţi să răzbeşti/ Amarnicul han tătar (...) Şi şoptindu-i nu ştiu ce/ În ieyer l-au împlîntat,/ Şi apoi suflînd pre el, L-au şters cu al său veşmînt/ Şi l-au întors lui Bogdan” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 98).
- *Inelul anti-descântec: „*Bogdane, acest inel/ Din degit să nu-l mai scoţi,/ Căci el te va apara/ De farmece ţigăneşti” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 104).
- *Săgeata călăuzitoare:* „Iar ca să poţi nimeri/ La curtea ta înapoi/ Eu o săgeată slobod/ Şi tu de ea să te ţii.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 104).
- *Oglinda fermectă care spune adevărul:* „ Şi oglinjoara luând (...) Oglindjoara ce grăia drept” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 106-107).
- *Focul şi fumul, care preced şi încheie apariţia forţelor întunericului:* „Şi iată fum ca un stâlp,/ Negru şi prea puturos,/ Din focuşor au zbucnit” (...) „Aceste dracul grăind,/ În pară s-au prefăcut/ Şi s-au ridicat în vînt,/ Şi apoi prăsnind scîntei,/ În întuneric peri” (Eroul Ciubăr-Vodă, pp. 113-114);
- *Veşmântul protector, mantia divină:* Iar îngerul sînt/ Pe tată şi fiice, ci erau culcate,/ Mantia zvîrlind” (Păgînul cu fiicele sale, p. 217).
- *Crucea:*

- *Semn de apărare împotriva răului: „*Eu pe crucea mea vă giur/ Să periţi din calea mea/ Ca dracul de tămîiet (...)/ Nici de cruce au pierit/ .../ Se mira în gândul său/ Cum acele arătări de braţul lui nu se tem” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 74). „Stăi, nu face cruce” (Păgînul cu fiicele sale, p. 198).
- *Semnul vieţii: „*Şi făcându-i multe cruci/ Trupului ce zăcea mort (...)/ Fecioara s-au şi trezit.” (Eroul Ciubăr-Vodă, p. 117).
- *„Simbolul dumnezeirei” ce aduce alinare: „*O, cruceliţă sîntă! ..../ Simbolul dumnezeirei..../ Să-mi fie mîngâitoare” (Cruceliţa soţiei mele).

- *Zidul care limitează şi separă: „*Şi iată că iasă cu cumplită groază/ Un zid din pământ/ De crimine neagră, care ocoleşte,/ Ca un chip nespus, Mormîntul, biserica, iar împregiur creşte/ Codrul nepătruns/ În poarta de schijă stau stînci rezemate/ Şi dudău crescînd” (Păgînul cu fiicele sale, pp. 220-221).

Din folclorul românesc C. Stamati valorifică în opera sa următoarele credinţe populare:

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

- *Viul-mort, omul fără suflet care este chinuit de tot ce este frumos, care nu poate privii iubirea fiicelor sale şi care este sfîşiat de remuşcări:* „Păgînului toate, pîn' şi a sa casă,/ Îi pare mormînt..../ (...)/ Nici că se atinge de cupi spumegate,/ Din care beau toţi,/ Că lui se năzare, ţi ziua şi noaptea/ Tot umbre de morţi/ Nencetat aude urlete, suspinuri,/ Iar cînd toţi dormea/ El fugea cu groază d-al său pat de chinuri/ Şi somn nu-l prindea (...) Iar el, pîngăritul! ....el se oţereşte,/ La fiice gândind,/ (...) Blestemă şi strigă: O, cumplită faptă!/ O, Copiii iubiţi!/ De+o soartă amară, de chin ce v-aşteaptă/ cum să vă feriţi? (...) Eu v-am închis raiul....” (Păgînul cu fiicele sale, pp. 207-208).
- *Lycantropul* este simbol al tenebrelor din om.
- *Călătoriile* sunt văzute ca drumuri pentru împlinirea unor idealuri
- *Obstacolele* întâlnite în cale sunt trepte spre maturizare
- *Urcarea pe munte şi captivitatea* simbolizează scurte momente de abandon, de renunţare la identitate, deoarece se duce permanent o luptă cu eliberarea din „vrăjile” lumii.
- *Lupta întunericului cu lumina* se soldează întotdeauna cu biruinţa Luminii, a binelui.
- *Pocăinţa „păcătosului”* din „ Păgînul cu fiicele sale” este calea prin care se obţine mila divină; Pedeapsa cu moartea pentru omul care greşeşte prin îndrăzneala de a „vinde” suflete nevinovate.
- *Lupta între îngeri şi demoni pentru sufletul omului.*
- *Neputinţa omului păcătos de a „privi” lumina divină, „curată”:* „Şi plîngînd priveşte lumina curată/ Zilii de apoi..../ Dar lui, osînditul, îi plesnesc deodată/ Ochii amândoi!” (Păgînul cu fiicele sale, p. 212).
- *Perspecriva a celei de-a doua veniri a Domnului, Mirele ceresc:* „Vor dormi în pace şi făr' de ispită,/ De trai pămîntesc,/ A lor feciorie îi făgăduită,/ Mirelui ceresc/ Vor dormi în pace, seculelei lumei/ trecînd ca o zi,/ Nu le va atinge mîna putregimei./ Şi se vor trezi!/ Cu fumoasă nouă ca de primăvară/ Spre trai nesfîrşit,/ Cînd voi veni însumi de a doua oară, precum v-am grăit...” (Păgînul cu fiicele sale, p. 219).
- *Prin rugăciunea copiilor se iartă păcatele părinţilor:* „‹‹Şi atunci greşitul de eterna muncă/ Va fi apărat,/ Căci a lui păcate feciorească rugă/ Le-au răscumpărat.››” (Păgînul cu fiicele sale, p. 219).

3. Concluzie: Costache Stamati este un poet basarabean, ce impesionează prin cultură şi capacitatea sa de a valorifica, înaintea lui Eminescu, mitul dacic, zborul şi călătoria spre alte sfere (“Dar poate-n alte sfere, ce neştiute sunt /…/ Acolo să se poată să zbor de pe pământ”, (Nemernicul); deşertăciunea vieţii trăite fără iubire şi fericirea ca vis - “Şi de ce trăiesc eu oare viaţă în zadar,/ Când pe pământ aice eu am rămas străin”; “..o, fericire, în lume tu eţti vis!” - în “Nemernicul” (la Eminescu apare lumea ca vis!); asemenea, remarcăm preferinţa poetului pentru demonianism. Reţinem spre exemplificare doar imaginea *mortului –viu*: “Iar eu frumuseţi de aceste le văd făr ' să simţesc,/ În sufletu-mi simţire de mult au amorţit;/ Ca umbra mutătoare pământul locuiesc,/ Căci soarele vrodată pe morţi n-au încălzit” (Nemernicul). Cât priveşte calitatea sa de „făuritor de grai” (n.n), acest «autor popular» cum se numeşte pe sine, în opinia lui Liviu Papuc, declară: “Sum mulţumit, ca albina,/De am putut cu a mea gură/ Să pun în fagurii nostril/ De miere o picătură”.

BIBLIOGRAPHY

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)

Dicţioarul literaturii române de la origini până la 1900, Bucureşti: Editura Academiei RSR, 1979.

Anghelescu, M. *Poarta neagră : scriitorii şi închisoarea*, Bucureşti: Editura Crtea Românească / Polirom, 2013. Disponbil: https://books.google.ro/books?id=STRrDAAAQBAJ&pg=PT47&lpg=PT47&dq=Costache+Stamati&source=bl&ots=wMPS7Bh_z-&sig=SAfQ1_TFCWw2ECqpxJwzx_ufGfQ&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwiHkdjX9N3RAhWNbZoKHbrlAXw4FBDoAQgXMAA#v=onepage&q=Costache%20Stamati&f=false

Arbore, B.C. 2016. *Shakespeare în oglinda timpului,* Bucureşti: Editura Digitalia. Disponibil: https://books.google.ro/books?id=U71bCwAAQBAJ&pg=PT23&lpg=PT23&dq=Costache+Stamati&source=bl&ots=n9H_h9a9PN&sig=TzOjW7opnOa2-hQUW0bovbrC4_4&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwjD7PGp493RAhWJKCwKHW5QBNQ4ChDoAQg0MAY#v=onepage&q=Costache%20Stamati&f=false

Călinescu, G. 1941. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Bucureşti: Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă.

Manolescu, N. 2008. *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Piteşti: Editura Paralele 45.

Papuc, L. „‹‹Lebăda basarabiei›› şi ‹‹cântecul›› ei" în *Convorbiri literare*, rubrica: *Convorbiri retrospective*. Disponibil: convorbiri-literare.dntis.ro/PAPUCsep3.html

Stamati, C. 1967. *Muza românească. Compuneri originale şi imitaţii din autorii Europer.* Text stabilit de Ion şi Rodica Rotaru, Introducere, Note şi variante, Bibliografie şi Glosar: Ion Rotaru, Bucureşti: Editura pentru literatură.

Zamfir M. 2011. *Scurta istorie: Panorama alternativa a literaturii romane*. Vol. 1, Ediţia a II- a Bucureşti:Editura Cartea Românească/ Polirom,. Disponibil: https://books.google.ro/books?id=XBlkDAAAQBAJ&pg=PT128&lpg=PT128&dq=Costache+Stamati&source=bl&ots=Y2v_IoNVE3&sig=9aG9d9RD5o7CUG7yp4W_4yrsELo&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwjD7PGp493RAhWJKCwKHW5QBNQ4ChDoAQglMAM#v=onepage&q=Costache%20Stamati&f=false

BDD-A25697 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:53:00 UTC)